

Відкритий міжнародний університет
розвитку людини «Україна»
Полтавський інститут економіки і права

ПРАВОВІ, ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ВИКЛИКИ ЧАСУ

*присвячено захисту прав на місцеве самоврядування
в умовах воєнного десятиліття 2014-2024*

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
VI Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю

11-12 грудня 2024 р., м. Полтава

КАФЕДРА ПРАВознавства та фінансів
Полтавського інституту економіки і права
Університету «Україна»

Полтава – 2025

Редакційна колегія

Надія Мякушко – докторка філософії у галузі політичних наук, кандидатка політичних наук, доцентка, директорка Полтавського інституту економіки і права.

Сергій Короєд – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри правознавства та фінансів Полтавського інституту економіки і права.

Роман Шаравара – кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри правознавства та фінансів, перший заступник директора Полтавського інституту економіки і права.

Руслан Басенко – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри правознавства та фінансів, заступник директора з науково-педагогічної роботи, міжнародної та грантової діяльності Полтавського інституту економіки і права
(відповідальний редактор);

Віталій Заїка – кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти Полтавського інституту економіки і права.

Геннадій Аванесян – доцент кафедри правознавства та фінансів Полтавського інституту економіки і права.

Іван Лісний – старший викладач кафедри правознавства та фінансів Полтавського інституту економіки і права.

Правові, економічні та соціокультурні засади регулювання суспільних відносин: сучасні реалії та виклики часу : збірник матеріалів VI Всеукр. наук.-практ. конф. з міжн. участю, 11-12 грудня 2024 р. / Полт. ін-т економіки і права Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» ; відп. ред. Р. Басенко. Полтава : ППЕП, 2025. 316 с

У збірнику матеріалів представлено доповіді і повідомлення наукового зібрання вчених, організаторів освіти, науково-педагогічних працівників, фахівців-практиків, здобувачів різних ступенів освіти, які присвячені концептуальному та практико-орієнтованому осмисленню правових, соціокультурних та економічних вимірів сучасної дійсності в умовах воєнного стану в Україні. На конференції було обговорено доповіді докторів та кандидатів юридичних, політичних, економічних, філософських, педагогічних, історичних наук, практикуючих юристів, економістів, педагогів та інших фахівців з понад п'ятнадцяти регіонів України.

Розрахований на вчених, викладачів і здобувачів закладів освіти, усіх, хто залучений до науково-теоретичного аналізу сучасного світу.

УДК 330.111.66(477):34

**Рекомендувала до друку вчена рада
Полтавського інституту економіки і права
30 грудня 2024 року, протокол № 4**

Автори несуть особисту відповідальність за повноту висвітлення досліджуваного питання, системність викладу матеріалів, достовірність наведених фактів та їхню автентичність, правильне цитування, академічну доброчесність.

Статті друкуються в авторській редакції.

ЗМІСТ

Передмова	10
Розділ 1	
Правове регулювання суспільних відносин в Україні в умовах воєнного стану	
Larisa Kovalenko, Bohdan Kovalenko Legal regulation of the status of the subjects of administrative jurisdiction under the conditions of martial state	11
Геннадій Аванесян, Віктор Булат Перспективи медіації в Україні як способу вирішення спорів	13
Олена Артюх-Пасюта Кримінальна відповідальність уповноважених осіб та керівництва замовників публічних закупівель	14
Оксана Биканова Визнання недійсними правочинів, укладених під впливом помилки	19
Сергій Бойко Підстави недійсності правочинів	21
Крістіна Бондаренко Правова культура юриста як основа його професіоналізму	23
Юрій Бородатий, Тетяна Шахматова Медіація як інструмент боротьби з браконьєрством	24
Дем'ян Братасюк Визнання недійсними кабальних правочинів	25
Анастасія Гевчук Справедливість і законність – основа держави	27
Сергій Гладкий Трансформація правової системи України: зовнішньосистемні аспекти	29
Роман Данко, Роман Потапчук Особливості правового регулювання цифрових активів в Україні та міжнародний досвід	32
Олексій Довбиш Міжнародні миротворчі операції як політичний інструмент врегулювання воєнно-політичного конфлікту	34
Анастасія Дуденченко Проблеми та виклики реформи юридичної освіти	36
Богдан Дудка Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи	37
Станіслав Дудник, Юлія Плужник Проблемні аспекти інституту конституційної скарги в Україні	40
Андрій Єленич Огляд джерел адміністративно-правового забезпечення доступу до інформації в умовах воєнного стану в Україні	41
Руслан Жалій Правові засади використання здоров'язберезувальних технологій в освітньому процесі ЗВО	46
Тамара Жалій Локальна нормотворчість Полтавського національного педагогічного університету щодо формування академічної доброчесності учасників освітнього процесу	49

Станіслав Пашко Особливості перекладу військового дискурсу	292
В'ячеслав Пушкарь Шляхи післявоєнного відновлення України та її майбутній розвиток в рамках економічного відродження	294
Наталія Рябокiнь Соціальні аспекти викладання дисципліни Академічної української та іноземної мови для юристів	297
Лариса Семеновська, Михайло Рамусь Індивідуалізація навчання у вищій школі: сучасні виклики	300
Олена Стойко Основні етапи становлення соціального виміру Євросоюзу	303
Наталія Токуєва Етнічна самосвідомість як структурний компонент самосвідомості особистості.....	306
Володимир Філонченко, Михайло Коваленко Сучасний розвиток пам'яткоохоронних дослідження на Полтавщині: соціокультурні реалії та виклики	308
Денис Юморанов Правові засади державної політики в галузі газопостачання.....	311
Марина Яненко Сучасні траєкторії розвитку історичної освіти в Україні	314

ЕТНІЧНА САМОСВІДОМІСТЬ ЯК СТРУКТУРНИЙ КОМПОНЕНТ САМОСВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Наталія Токуєва,

*канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри політології, історії і філософії,
Полтавський державний аграрний університет*

Розвиток і формування самосвідомості, тобто здатності людини у процесі онтогенезу усвідомлювати й розуміти себе, своє Я, свої потреби, інтереси, думки, почуття, вчинки, поведінку та своє буття загалом, є одним із найактуальніших питань сучасної психологічної науки, оскільки саме з цією проблемою тісно пов'язаний процес становлення зрілої особистості. Самосвідомість, яка виробляється в результаті мислення, комунікації, діяльності, співпраці, розуміння свого життя і ставлення до нього, дозволяє людині формувати уявлення про себе й виробляти загальну для всіх здатність вести певну діяльність, тобто одночасно пізнавати й оцінювати навколишній світ і себе в ньому.

У дослідженнях сучасних науковців існують різні підходи до визначення поняття самосвідомості. Соціологічні наукові розвідки розглядають самосвідомість як одну з найважливіших складових соціалізації людини, у процесі якої людина ідентифікує себе з тією чи іншою соціальною групою – віковою, статевою, професійною [2, с. 37-38]. У царині філософії самосвідомість визначається як компонент свідомості, що за своєю соціальною природою полягає в опосередкованому ставленні суб'єкта до об'єктивного світу та усвідомлення своєї єдності з ним через безпосереднє ставлення до самого себе, в оцінці й самооцінці особистістю себе як суб'єкта діяльності, свідомості та спілкування [3, с. 564].

Сучасна психологічна думка висуває синонімічні поняття до дефініції «самосвідомість», такі як «ідентичність», «Я-концепція», «Я-образ», підкреслюючи таким чином важливість самопізнання, самооцінки, феномена людського «Я». Але потрібно зазначити, що «Я-концепція» є одним із продуктів дії самосвідомості; це складна система усвідомлюваних і неусвідомлюваних уявлень індивіда щодо себе та своїх особистісних особливостей, емоційно-оціночних суджень і відповідних поведінкових реакцій. Індивід пізнає себе (правильно чи неправильно) не лише через прямі самосприймання, а й опосередковано, через думки, погляди й оцінки оточуючих, у більшості випадків представників своєї етнічної групи, а отже, формує у самосвідомості різноманітні уявлення про власне «Я», зокрема, і етнічні.

Особливий інтерес у науковців викликає дослідження проблеми розвитку і становлення етнічної самосвідомості як структурної складової самосвідомості особистості, що виявляється у знанні про свою етнічну групу та в усвідомленні себе її частиною; у долученні й емоційному ставленні до національної історії, традицій, звичаїв, надбань національної культури; у можливості займати та демонструвати певну позицію в етнонаціональних, державних і політичних процесах. Основною ознакою етнічної самосвідомості є здатність особистості відображати спільність походження, культури, мови, релігії, території, державної приналежності та різних соціальних зв'язків, тобто цілий комплекс уявлень про себе як про члена етнічної спільноти, про свої ціннісні орієнтації, інтереси. Етнічна самосвідомість починає формуватися в доволі стійку систему знань і усвідомлюваних уявлень про етнос, етнодиференціюючі та етноінтегруючі складові його життєдіяльності у процесі входження індивіда в соціум, у ході вироблення основних соціально орієнтованих цінностей, що сприяють соціалізації

особистості, освоєнню нею базових моральних суспільних норм, правил поведінки, культури взаємодії між людьми і, зрештою, духовного розвитку усього суспільства.

Якщо етнічну самосвідомість розглядати на рівні етносу, її можна визначити як комплекс загальних колективних уявлень етнічної спільноти щодо її походження, історичного минулого, території; характерних особливостей культури, ціннісних орієнтацій, традицій, спільних етнопсихологічних рис, національного стилю, мови; її ролі в історії людства, що формують такі спільні для всіх відчуття взаємозв'язку («Ми-почуття»), притаманні будь-якій великій соціальній групі. Етнічне «Я», що з'являється в результаті емоційно-психічної діяльності багатьох людей, етносів і взаємодії між ними, у даному контексті містить декілька складових, як от: генетичну, тобто знання власного походження; антропологічну, яка формує уявлення щодо своїх фізичних рис; етнопсихологічну, що виявляє розуміння індивідами власних психологічних особливостей і засобів поведінки. Але на рівні особистості етнічна самосвідомість розкриває її можливості не лише виявляти свою причетність до певної групи людей, а й усвідомлювати своє неповторне етнічне «Я», своє місце у цій спільноті і власне ставлення до неї. Кожен індивід на основі життєвого досвіду і особистісних, соціально-психологічних, моральних, етичних та інших характеристик формує особливий образ свого етносу як виняткового, унікального феномена та власне ставлення до його культурно-історичних традицій, національних інтересів тощо [1].

Основними складниками етнічної самосвідомості можна назвати загальний образ етнічної групи, образ її типового представника, самообраз індивіда, який ідентифікує себе з даною спільнотою. До змісту цих складників входить і загальне розуміння національної проблематики, що включає уявлення про типових представників інших етнічних спільнот та емоційно-ціннісне ставлення до них, що нарівні з автостереотипом, формує, залежно від досвіду взаємодії даних народів, і певний гетеростереотип. Відповідно до цього здійснюються основні функції етнічної самосвідомості: побудова цілісної усвідомленої системи із окремих сприймань національних рис і якостей своєї етнічної групи; самооцінка і самоконтроль, що допомагає у проблемах самовдосконалення й прогресу; організація самозахисту й самооборони задля збереження етносу, його розвитку, майбутнього й турботи про його цілісність.

Рівень розвитку етнічної самосвідомості особистості залежить від багатьох і внутрішніх чинників (психологічні особливості індивіда, його морально-ціннісні орієнтації, характер пізнавальних процесів, тип емоційно-поведінкових реакцій тощо), і зовнішніх, де вагомий вплив мають місце проживання чи перебування, державно-політичні процеси, мовно-культурне середовище, соціальне оточення. Необхідно наголосити на ролі освітніх закладів у формуванні етнічної самосвідомості, оскільки саме в закладах освіти відбувається засвоєння молодими людьми основних знань історії етносу і його ролі в системі міжнародних відносин, культурно-історичних традицій, етнічної й державної символіки, літературно-мистецьких пам'яток тощо. Але крім когнітивно-пізнавальної усвідомленості своєї етнічності та розуміння значущості членства в своїй етнічній групі, у молодих людей формуються міцні емоційні зв'язки з етнічною спільнотою, моральні зобов'язання перед нею, а у різноманітті світових культур, релігій, ідей і думок здійснюється спрямованість на толерантне ставлення до представників інших етнічних громад та взаємодію з ними.

Можна зробити висновок, що проблема формування етнічної самосвідомості особистості як складової самосвідомості, за допомогою якої індивід усвідомлює себе представником свого етносу з унікальними, неповторними духовними, моральними й фізичними якостями у власних діях і станах, і водночас етнічної самосвідомості як суттєвого компонента структури етносу, що є причиною, умовою і наслідком процесу об'єднання етнічної спільноти, потребує подальшого вивчення і може стати предметом наукових розвідок у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Євтух В. Б. Етнічність : енциклопедичний довідник / В. Б. Євтух; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Центр етноглобалістики. Київ : Фенікс, 2012. 396 с.
2. Клібанівська Т. М. Теоретичні аспекти дослідження самосвідомості особистості. *Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Т. С. Костюка НАПН України. Т. 1. Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія.* Вип. 51. 2019. С. 37-42.
3. Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарука. Київ : Абрис, 2002. 744 с.

**СУЧАСНИЙ РОЗВИТОК ПАМ'ЯТКООХОРОННИХ ДОСЛІДЖЕННЯ
НА ПОЛТАВЩИНІ: СОЦІОКУЛЬТУРНІ РЕАЛІЇ ТА ВИКЛИКИ**

Володимир Філонченко,

молодший науковий співробітник ЦОДПА, м. Полтава

Михайло Коваленко,

зав. відділом ЦОДПА, м. Полтава

Сучасна соціокультурна ситуація в контексті розвитку пам'яткоохоронних досліджень є надзвичайно динамічною та багатогранною. Увага до археологічного аспекту зростає як серед науковців, так і в суспільстві загалом. Це зумовлено не лише інтересом до історії та культури минулих епох, але й необхідністю збереження культурної спадщини для майбутніх поколінь. Археологічні дослідження відіграють ключову роль у розумінні історичних процесів, культурних взаємодій та розвитку цивілізацій.

Одним із важливих аспектів сучасної ситуації є інтеграція новітніх технологій та методів у археологічні дослідження. Використання геофізичних методів, аерофотозйомки, тривимірного моделювання та інших інноваційних підходів дозволяє значно підвищити ефективність досліджень, виявляти нові об'єкти та проводити детальніший аналіз знайдених артефактів. Окрім технологічних новацій, велике значення має й соціальна складова. Громадськість стає активним учасником у процесах збереження та дослідження культурної спадщини. Волонтерські ініціативи, громадські організації та освітні програми сприяють підвищенню обізнаності та залученню широкого кола людей до пам'яткоохоронної діяльності.

Відтак, сучасна соціокультурна ситуація розвитку пам'яткоохоронних досліджень в археологічному аспекті характеризується тісною взаємодією науки, технологій та суспільства. Це створює передумови для більш глибокого розуміння нашого минулого та ефективного збереження культурної спадщини для майбутніх поколінь.

Серед ключових проблем та викликів розвитку сучасних соціокультурних пам'яткоохоронних досліджень дослідники виділяють наступні: